

Володимир Ортинський
директор Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
д-р юрид. наук, проф.,
заслужений юрист України
OrtynskyyVolodymyr@gmail.com

ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

© Ортинський В., 2018

Розкрито поняття та зміст протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Проаналізовано окремі нормативно-правові акти щодо подолання такої протидії. Визначено основні правові та криміналістичні засоби подолання протидії, що їх вчиняють службові особи під час розслідування злочинів. Окреслено окремі тактичні прийоми, які використовують у подоланні протидії під час розслідування зазначених злочинів.

Ключові слова: службові особи; протидія розслідуванню; способи протидії; нормативно-правові акти; засоби подолання; криміналістичні засоби; тактичні прийоми.

Ортынський Владимир

СРЕДСТВА ПРЕОДОЛЕНИЯ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В СФЕРЕ СЛУЖЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье раскрыто понятие и содержание противодействия при расследовании преступлений в сфере служебной деятельности. Проанализированы отдельные нормативно-правовые акты по преодолению такого противодействия. Определены основные правовые и криминалистические средства преодоления противодействия, совершаемые должностными лицами при расследовании преступлений. Определены отдельные тактические приемы, используемые в преодолении противодействия при расследовании указанных преступлений.

Ключевые слова: должностные лица; противодействие расследованию; способы противодействия; нормативно-правовые акты; способы преодоления; криминалистические средства; тактические приемы.

Volodymyr Ortynski
director Institute of Jurisprudence and Psychology,
Lviv Polytechnic National University,
Sc. D., Prof.

MEASURES OF FIGHTING ANTI-DIPLOMA AT THE TIME OF KNOWLEDGE IN THE FIELD OF BUSINESS

The article deals with the concept and content of counteraction during the investigation of crimes in the sphere of official activity. The analysis of separate normative-legal acts

concerning overcoming of such counteraction is analyzed. The basic legal and forensic means of overcoming the counteraction committed by the officials during the investigation of crimes are determined. Specific tactical techniques used to overcome the counteraction during the investigation of these crimes are outlined.

Key words: officials; opposition to the investigation; methods of counteraction; legal acts; means of overcoming; forensic means; tactical receptions.

Постановка проблеми. За статистичними даними, у 2015 р. зареєстровано 15 560 злочинів у сфері службової діяльності, отримали повідомлення про підозру 6883 осіб, до суду було скеровано тільки 5288 кримінальних проваджень, що становить 30 % від виявлених [1]. Зазначене доводить, що під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності виникають труднощі, які полягають у вчиненні основними фігурантами протидії досудовому слідству шляхом створення ситуації безгрунтового затягування слідства, або використання наявних корумпованих зв'язків, які руйнують доказову базу з метою недопущення притягнення до кримінальної відповідальності підозрюваних (звинувачених). Ефективне подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності неможлива без удосконалення використання правових і криміналістичних засобів.

Метою статті є визначення правових і криміналістичних засобів подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

Аналіз дослідження проблеми. Визначення засобів подолання протидії досудовому розслідуванню досліджували вчені радянської епохи: О. Я. Баєв, Е. В. Баранов, Р. С. Белкін, І. О. Биховський, А. М. Васильєв, І. Ф. Герасимов, Гуров, Г.Г. Доспулов, Л. Я. Драпкін, А. В. Дулов, Н. Г. Іванов, В. Н. Карагодін, В. П. Колмаков, В. П. Лавров, І. М. Лузгин, Г. Н. Мудьюгін, В. А. Овечкін, О. Р. Ратінов, Л. П. Росказов, М. П. Яблоков, І. М. Якимов та ін.

Дослідження проблем подолання протидії під час розслідування злочинів у період незалежності України здійснили О. В. Александренко, В. М. Антонов, Л. А. Аркуша, В. П. Бахін, І. В. Грицюк, М. В. Даньшин, Е. О. Дідоренко, В. П. Кувалдін, Є. Д. Лук'янчиков, К. В. Муравйов, В. П. Корж, В. І. Попов, Р. Ю. Савонюк, Р. Л. Степанюк, І. В. Тішутіна, Л. Д. Удалова, В. Ю. Шепітько, Р. М. Шехавцов, Б. В. Щур та ін.

Виклад основного матеріалу. Одне із проблемних питань подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності – це виявлення і розпізнання ознак злочинних дій та способів учинення протидії з боку підозрюваних (звинувачених) службових осіб їх оточення та інших осіб.

Спосіб вчинення протидії є одним з елементів (протиправних діянь) криміналістичної характеристики і сприяє встановленню ознак інших елементів характеристики.

На наш погляд, спосіб злочину має комплексну структуру, в якій разом з кримінально-правовими елементами характеристики діяння (дії (тобто прийоми і способи) і бездіяльність) значне місце займають аналіз процесуальних форм доказування і методика збирання інформації криміналістичними засобами. Спосіб злочину в кримінальному праві може бути кваліфікуючою ознакою і мати вплив на вид і розмір покарання. Пункт 1 ч. 1 ст. 91 КПК України зазначено, що обставинами, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, є подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб вчинення злочину та ін.).

З погляду криміналістики спосіб злочину за змістом набагато об'ємне кримінально-правового і кримінально-процесуального і слугує джерелом відомостей, які необхідні для розроблення засобів, прийомів і методів виявлення та розслідуванні злочинів [2, с. 54].

Слідчий встановив спосіб злочину, може визначити особу, яка його вчинила. Про це писав С. А. Голунський і Б. М. Шавер: «...розробка питань методики – йде по шляху – від способів вчинення злочинів до способу їх розкриття» [3, с. 12].

В. Г. Танасеви і В. А. Образцов писали, що «саме через спосіб вчинення в першу чергу відображається злочинний акт в конкретному середовищі» [4, с. 94–104].

Складова способу вчинення злочину є приховання його, що і є способом протидії з його виявлення. Р. С. Белкін зі змістового аспекту способи заховання злочину розділяють на низку груп:

- 1) приховування інформації і/або її носіїв;
- 2) знищення інформації і/або її носіїв;
- 3) маскуванню інформації і/або її носіїв;
- 4) фальсифікації інформації і/або її носіїв;
- 5) можливі також і змішані способи [5, с. 768].

Негативні зміни в структурі і динаміці злочинності, прояв і розвиток нових способів здійснення і заховання злочинів пред'являють особливі вимоги до криміналістичної діяльності. Суб'єктам оперативно-розшукової та слідчої діяльності доводиться стикатися з неприкритими погрозами, підкупом, шантажем свідків і потерпілих. Протидія у формі відмови від допомоги слідству, а також у вигляді надання помилкових свідчень стає настільки поширеним, що особа, що здійснює розслідування, нерідко перебуває в тупиковій ситуації. У зв'язку з цим вдосконалення прийомів слідчої практики на основі сучасних досягнень криміналістики є одним з найперспективніших напрямів подальшого розвитку теорії щодо подолання протидії під час розслідування злочинів.

До основних чинників, що впливають на можливість, повноту і вибір способу приховування злочинів (за ст.191, 210, 366 КК України), необхідно зарахувати: специфіку фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації; особливості системи документообігу, системи обліку та контролю за прийняттям рішень та їх виконанням; прогалини законодавчого забезпечення щодо регулювання фінансово-господарської діяльності; недосконалість організаційної діяльності державних контролюючих органів тощо.

Приховання ознак злочину пов'язаних з бюджетними коштами (ст. 210 КК України) здійснюють через знищення, приховування або фальсифікації бухгалтерських, банківських (казначейських) документів, які відображають операції з бюджетними коштами. Засобами подолання цієї форми протидії розслідуванню залежать від конкретного її способу. Запобігання спробам злочинців та інших осіб знищити, приховати або фальсифікувати документи має полягати у швидкому та повному виконанні одного з найважливіших тактичних завдань початкового етапу розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства – забезпечення збереження необхідних документів. Вирішенню цього завдання сприяє, проведення комплексу слідчих (розшукових) дій, спрямованих на виявлення місць знаходження документів, а також осіб, у яких вони можуть знаходитися.

Необхідно зауважити, що заховання злочинів, вчинені службовими особами у сфері державних закупівель, здійснюють не у вигляді явних фактів протиправної діяльності, а лише як несуттєві відхилення від установленого порядку проведення господарських і інших операцій. Отримати інформацію про проведення торгів за бюджетні кошти можна із:

- глобальної мережі Інтернет і засобів масової інформації;
- з документів із обмеженим доступом (накази, інструкції міністерств, відомств і розпорядження їх керівників);
- актів перевірок контролюючих органів;
- документів поставки (договори, доручення, накладні та ін.);
- дані отримані в процесі проведення слідчих (розшукових) дій.

Методи подолання цієї форми протидії розслідуванню залежать від конкретного її способу.

Запобігання спробам злочинців та інших осіб знищити, приховати або фальсифікувати документи має полягати у швидкому та повному виконанні одного з найважливіших тактичних завдань початкового етапу розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства – забезпечення збереження необхідних документів. Виконують це завдання за допомогою невідкладного та грамотного проведення виїмок документів, а також в окремих випадках обшуків за місцем роботи та проживання відповідних осіб. Вирішенню цього завдання сприяє водночас

проведення комплексу слідчих (розшукових) дій, спрямованих на виявлення місць знаходження документів, а також осіб, у яких вони можуть перебувати, а також певних організаційних заходів (використання знань обізнаних осіб, вивчення відповідної нормативної та навчальної літератури, ознайомлення з особливостями цього органу, установи тощо).

Вчинення злочину службового підроблення (ст. 366 КК України) нерідко є способом приховування інших злочинів (складання завідомо неправдивих документів, видача завідомо неправдивих документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення офіційних документів), наприклад, зловживання владою і службовим становищем (видання неправомірного наказу), перевищення влади і службових повноважень, одержання неправомірної вигоди (внесення неіснуючих осіб у наказ на отримання премії та ін.).

Якщо сфальсифіковано документи, потрібно провести комплекс слідчих (розшукових) дій, основними завданнями яких є: а) виявлення і вилучення інших екземплярів цього документа; б) встановлення і допит усіх осіб, які брали участь у складанні справжніх або фальсифікації наявних документів; в) встановлення і допит усіх осіб, підписи, посади, прізвища яких є на сфальсифікованому документі; г) допит осіб, відповідальних за ведення в установі бухгалтерського обліку, діловодства; д) встановлення і допит осіб, які брали або повинні були брати участь у фінансових, господарських, правотворчих та інших операціях, з приводу яких складено фальсифікований документ.

Окремо слід зазначити випадки, коли службові особи, в розпорядженні яких суттєві для справи документи, відмовляються видати їх слідчому, мотивуючи свої дії відсутністю, знищенням, неможливістю знаходження потрібних об'єктів. Засоби подолання цієї форми протидії розслідуванню досить докладно описав В. Н. Карагодін. Він вказує, що в ситуації, коли службові особи заявляють про відсутність необхідних слідчому об'єктів (зокрема і документів), рекомендується: а) перевірити достовірність цих стверджень (шляхом слідчих (розшукових) дій або негласних шляхом слідчих (розшукових) дій встановлюється, коли останній раз використовували об'єкт, хто його бачив та застосовував); б) вжити заходів для розшуку необхідних органам розслідування об'єктів; в) спробувати вплинути на суб'єктів протидії, щоб вони відмовились від своєї діяльності (переконання, пред'явлення доказів їхньої участі в протидії попередньому розслідуванню, роз'яснення їм неминучості несприятливих наслідків у разі продовження протидії тощо) [6, с. 143–147].

Зазначимо, що досліджуваний нами вид кримінальної діяльності службових осіб пов'язаний з учиненням безлічі різних злочинів. Усі ці злочини переважно інтегруються в організованій злочинній діяльності, яка характеризується єдністю умислу її учасників, погодженістю способів, методів і засобів їхньої підготовки, учинення та приховання, які в основі організують службові особи. Особливість вчинення протидії розслідуванню службовими особами і визначають застосування засобів щодо подолання такої протидії.

До засобів подолання протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності за джерелом походження злочинів можна поділити на правові та криміналістичні.

До правових засобів подолання протидії під час розслідування злочинів зараховують норми кримінального права (конкретні статті КК України), які встановлюють відповідальність за діяння, що перешкоджають розслідуванню злочинів, а також норми кримінально-процесуального права, які передбачають застосування слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій з виявлення та документування протидії, які здійснюють посадові особи та їх оточення.

Застосування правових засобів щодо подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності спрямована на отримання та фіксацію інформації про таку протидію або створення умов щодо неможливості злочинцями здійснювати такі дії.

Норми, які передбачають кримінальну відповідальність за конкретні способи протидії (погроза вбивством, погроза знищення майна, отримання неправомірної вигоди та ін.). На необхідність попередження і викриття протидії з боку посадових осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні законодавець відреагував, зокрема, встановленням кримінальної відповідальності за постанову свідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали чи постанови (ст. 375); розголошення відомостей про заходи безпеки у відношенні особи, яку взято під захист (ст. 381).

Ефективність застосування негласних слідчих (розшукових) дій, враховуючи аналіз кримінальних проваджень за злочинами у сфері службової діяльності, під час подолання протидії найефективнішим є проведення таких: зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264).

До криміналістичних засобів щодо подолання протидії розслідуванню є розроблені або пристосовані у криміналістиці для потреб розслідування злочинів методи, тактичні операції, прийоми й технічні засоби, що сприяють пізнанню обставин події злочину та пов'язаних з ним конкретних супутніх йому явищ у вигляді негативних обставин, характерних для протидії розслідуванню. Функціонування призначення криміналістичних засобів подолання протидії полягає у забезпеченні: найповнішого пізнання події злочину через сприяння формуванню сприятливої слідчої ситуації для виявлення, фіксації, вилучення і дослід, доказів: пізнання супутніх вчиненню і розслідуванню конкретного злочину явищ протидії розслідуванню, відображення яких у матеріалах кримінального провадження дає можливість розкрити їхній вплив на формування доказів, ступінь суспільної небезпечності осіб, які вчинили злочин, а також зібрати дані для прийняття рішення про притягнення до відповідальності осіб за протидію розслідуванню за наявності передбачених законодавством підстав.

Так, наприклад, тактичні прийоми і рекомендації покликані забезпечити якнайповніше і ефективніше застосування в процесі розслідування кримінальних проваджень прийомів і засобів криміналістичної техніки.

Водночас Р. С. Белкін, тактичний прийом розглядував як «...найбільш раціональний і ефективний спосіб дії або найбільш доцільну в цих умовах лінію поведінки слідчого». Як «лінію поведінки слідчого» трактує тактичний прийом і деякі інші криміналісти [7, с. 9].

Професор В. Ю. Шепітько надав сучасне визначення тактичного прийому, що це спосіб здійснення процесуальних дій, спрямований на досягнення її конкретної мети, заснований на психологічному механізмі його реалізації і найбільш раціональний, ефективний у певних ситуаціях. Надалі вчений зазначає, що тактичні прийоми за своєю сутністю мають сприяти пізнанню, переслідувати мету ефективного проведення слідчих (розшукових) дій. Пізнавальна функція полягає у розробленні таких прийомів, які відповідно до мети дії сприяють виявленню інформаційного матеріалу та встановлення істини у справі [8, с. 82].

Стосовно проведення допиту звинувачуваного Л. Б. Філонов і В. І. Давидов тактичні прийоми характеризують як «способи дії на людину, що викликають певні психологічні зміни, за допомогою яких досягається бажаний результат» [9, с. 144].

Наприклад, Р. С. Белкін зазначає, що черговість слідчого огляду об'єктів на місці події повинна забезпечувати застосування технічних засобів фіксації обстановки і слідів; такий тактичний прийом слідчого експерименту, як розчленовування здійснюваних дослідів на етапи, які покликані забезпечити якнайповніше використання можливостей фото-, кіно- і відеозйомки під час цієї слідчої дії. Окрім тактичних прийомів і вся тактика проведення тієї або іншої процесуальної дії змінюються залежно від виду використовуваних під час її проведення засобів і прийомів криміналістичної техніки. Окрім тактичних прийомів і вся тактика проведення тієї або іншої процесуальної дії змінюються залежно від характеру використовуваних при її застосуванні засобів і прийомів криміналістичної техніки. Прикладом тому може слугувати тактика обшуку, на яку істотно впливають використання пошукових приладів і сам характер цих приладів і правил поводження з ними [5, с. 198].

Тактика побудови прийомів слідчих (розшукових) дій як пошукової інформаційної моделі активного злочинця, насамперед, повинна охоплювати з'ясування таких елементів:

- даних особистого кримінального досвіду злочинця;
- відомостей, що містяться в матеріалах кримінальних проваджень, де фігурувала ця особа, але залишилася без покарання;

- відомостей, що містяться в матеріалах нерозслідуваних кримінальних проваджень про аналогічні злочини.

Тому напрями пізнавальної діяльності визначають, як правило, конкретною слідчою ситуацією, а також низкою чинників, до яких належать: наявність інформації про вчинення протидії підозрюваним; наявність джерела невідомої інформації про протидію; виявлені взаємозв'язки особи злочинця (посадової особи) з вчиненням протидії слідству.

Одним із способів протидії слідству є психологічний тиск службової особи на свідка. Вказаний спосіб протидії досить часто використовують підозрювані (обвинувачені) за цією категорією справ. Пояснюється така ситуація тим, що злочинець, як правило, займає керівну посаду в державному органі, установі, підприємстві чи організації, а основні свідки злочину часто є його підлеглими. Це надає злочинцям змогу здійснювати тиск на свідків шляхом погроз звільненням з роботи, дисциплінарними стягненнями та іншими службовими неприємностями. Також можуть використовувати підкуп, обіцянки службового зростання. У деяких випадках злочинці вдаються і до відвертих загроз і протиправних дій щодо життя та здоров'я свідків та членів їхніх сімей.

Тактичні прийоми подолання протидії у вигляді тиску на свідків злочинів вчинених службовими особами здійснюють через застосування спеціальних технічних засобів з метою виявлення і фіксування дій службової особи щодо заставляння свідків дати неправдиві показання відносно фактів порушень законодавства службовою особою.

Тактика допиту підозрюваних (обвинувачених) у розслідуванні злочинів, що вчиняють службовими особами, відрізняється і особливостями, і використанням специфічних тактичних прийомів. Важливим тактичним прийомом є пошук у ланцюзі обвинувачених (підозрюваних) «слабкої ланки».

Необхідно зазначити, що окрема група тактичних прийомів допиту належить до слідчих хитрощів. Тут наявний тактичний прийом допиту, в яких домінує психологічний аспект. Найчастіше до таких прийомів зараховують «використання чинника несподіваності», «непрямий допит», «створення у допитуваного перебільшеного представлення про обізнаність слідчого».

Висновки. Організація подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності ґрунтується на характерних сучасних тенденції злочинності, узагальненої практики боротьби з нею, й на основі чинного законодавства та застосування тактичних прийомів і методів розроблених криміналістичною наукою.

Вибір тактичних прийомів з проведення окремих слідчих (розшукових) дій у подоланні протидії розслідування злочинів у сфері службової діяльності залежить від протиправних дій особи (за яку відповідальність передбачена статтями КК України) і здійснюється шляхом виявлення і документування способів протидії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідка про стан злочинності в Україні за 2015 р. К.: Генеральна прокуратура України, 2016. 136 с.
2. Зуйков Г. Г. Использование данных о способах совершения преступлений в деятельности органов охраны общественного порядка по предотвращению преступлений. Труды ВШ МООП СССР, 1968. Вып. 21. С. 54–67.
3. Голунский С. А., Шавер Б. М. Криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. М., 1939. С. 12.
4. Танасевич В. Г., Образцов В. А. О криминалистической характеристике преступлений. Вопросы борьбы с преступностью, 1976. Вып. 25. С. 94–104.
5. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики. Учеб. Пособие для вузов. 3-е изд., дополненное. М.: ЮНИТИ-ДАНА. Закон и право, 2001. 837 с.
6. Карагодин В. Н. Преодоление противодействия предварительному расследованию. Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1992. 327 с.
7. Белкин Р. С. Предмет, система, задачи и методы советской криминалистики. В сб.: Криминалистическая экспертиза. М.: ВШ МООП РСФСР, вып. 1, 1966. 168 с.
8. Настільна книга слідчого / М. П. Панов, В. М. Шепітько, В. О. Коновалова [та ін.]. 3-ге вид., перероб. і доп. К.: Вид. дім. «Ін Юре», 2011. 736 с.
9. Давыдов В. И. Психологические приемы допроса обвиняемого / В. И. Давыдов, Л. Б. Филонов. М.: Вопросы психологии, 1966. № 6. С. 112.

REFERENCES

1. *Dovidka pro stan zlochinnosti v Ukraini za 2015 r.* [Statement of Crime in Ukraine for 2015]. Kyiv. General'na prokuratura Ukraini Publ, 2016. 136 p.
2. Zuykov G. G. *Ispolzovanie dannykh o sposobakh soversheniya prestupleniy v deyatelnosti organov okhrany obshchestvennogo poryadka po predotvrashcheniyu prestupleniy.* [Use of data on methods of committing crimes in the activities of public order protection bodies to prevent accidents]. Trudy VSh MOOP SSSR Publ, 1968. Vol. 21. pp. 54–67.
3. Golunskiy S. A., Shaver B. M. *Kriminalistika. Metodika rassledovaniya otdelnykh vidov prestupleniy.* [The method of investigation of certain types of crimes]. Moskva, 1939. P. 12.
4. Tanasevich V. G., Obraztsov V. A. *O kriminalisticheskoy kharakteristike prestupleniy. Voprosy borby s prestupnostyuu.* [On the Criminalistic Characteristics of Crimes], 1976. Vol. 25. pp. 94–104.
5. Belkin R. S. *Kurs sovetskoy kriminalistiki.* Ucheb. Posobie dlya vuzov. 3-e izd. Dopolnennoe. [Course of Soviet Forensic Science]. Moskva. YuNITI-DANA Zakon i pravo Publ, 2001. 837 p.
6. Karagodin V. N. *Preodolenie protivodeystviya predvaritelnomu rassledovaniyu.* [Overcoming counteraction to preliminary investigation]. Sverdlovsk. Izd-vo Uralskogo un-ta Pub, 1992. 327 p.
7. Belkin R. S. *Predmet. Sistema. Zadachi i metody sovetskoy kriminalistiki.* V sb. Kriminalisticheskaya ekspertiza. [The subject, system, tasks and methods of Soviet criminology]. Moskva. VSh MOOP RSFSR Publ. Vol. 1, 1966. 168 p.
8. *Nastilna kniga slidchogo.* M. P. Panov, V. M. Shepitko, V. O. Konovalova [ta in.] 3-ge vid. pererob. i dop. [The investigator's desk book]. Kyiv. Vid. dim. In Yure Publ., 2011. 736 p.
9. Davydov V. I. *Psikhologicheskie priemy doprosa obvinyaemogo* / V. I. Davidov, L. B. Filonov. [Psychological methods of interrogation of the accused]. Moskva. Voprosy psikhologii Publ., 1966. Vol. 6. P. 112.

Дата надходження: 5.04.2018 р.